

INSTITUT NALAZA BLAGA U RIMSKOM I UPOREDNOM PRAVU

Sažetak

Cilj rada je da se prikaže institut nalaza blaga kroz historiju analizirajući rješenja iz rimskog prava i kroz prikaz u zakonskim tekstovima na snazi u europskim i angloameričkim pravnim kulturama. Nakon uvoda, u prvom dijelu rada objašnjen je institut nalaza blaga u okviru rješenja iz rimskog prava. Pored toga, u radu je prikazan institut kroz zakonske tekstove u Francuskoj, Holandiji i Bosni i Hercegovini. U sklopu angloameričkih pravnih kultura, pored historijskog osvrtu, prikazani su zakoni iz Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske, Sjedinjenih Američkih Država i Kanade. U radu je primjenjen dogmatski-normativni metod u analiziranju rješenja i zakonskih tekstova, historijski metod u prikazu instituta kroz historiju i komparativni metod u poređenju zakona u odnosu na drugačiji pravni sistem.

Ključne riječi: nalaz blaga, originarno sticanje vlasništva, nalaz blaga u rimskom pravu, nalaz blaga u angloameričkim pravnim kulturama, posebna licenca

1. Uvod

Institut nalaza blaga predstavlja jedan od načina originarnog sticanja vlasništva. Kroz rad će biti prikazano njegovo uporište u rimskom, europskom i angloameričkom pravu. Rimsko pravo kao temelj je jasno postavilo ovaj institut. Mnoge građanske kodifikacije kroz historiju su sadržavale odredbe koje se odnose na nalaz blaga. Većina građanskih kodifikacija je recipiralo taj institut iz rimskog prava. Danas je to uređeno zakonima. U okviru ovog rada, nakon kratkog historijskog okvira, prikazani su članovi zakona koji su na snazi u pojedinim državama Europe (Francuska, Holandija i Bosna i Hercegovina) te angloameričkim pravnim kulturama tj. Ujedinjenom Kraljevstvu Velike Britanije i Sjeverne Irske, Sjedinjenim Američkim Državama i Kanadi. Svaka od navedenih zemalja ima poseban zakon posvećen ovom pitanju dok Kanada ima čak dva. Klasifikacija i objašnjenje ovog instituta u okvirima rimskog prava slijedi u nastavku rada.

¹ MA iur, advokatski pripravnik i doktorant na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu, Advokat Ermin Silajdžić, Plato Skenderije, Terezije bb, 71 000 Sarajevo, harissilajdzic@hotmail.com

2. Nalaz blaga u rimskom pravu

Nalaz blaga (*thesaurus*) je u rimskom pravu klasifikovano kao originarni način sticanja vlasništva. Blago predstavljaju pokretne stvari veće vrijednosti, čiji vlasnik više nije poznat.² Može se sastojati i od samo jedne stvari koja ispunjava uslove da bi se smatrala blagom, ali u pravilu se radi o više stvari.³ S obzirom da postoje određena ograničenja prava na stvarima koje su u tuđem vlasništvu, Hugo Donellus je osnovao kategoriju stvarnih prava na tuđim stvarima (*iura in re aliena*). On je prvi oblikovao ovaj pojam i postao je dio modernog stvarnog prava.⁴ Kako navodi profesor Zdravko Lučić u svojoj knjizi: „U učenju o pravu vlasništva uvodi se razlikovanje *dominium directum* i *dominium utile* a uvodi se i treća kategorija *quasi – dominium*.“⁵ Rimsko pravo ima uvijek u vidu blago pronađeno u nekretninama. Ono može biti zakopano u zemlji ili uzidano u zgradi. Ukoliko neko pronađe takvu vrstu blaga, onda se postavlja pitanje da li ono pripada nalazaču, koji ga je otkrio i bez kojeg ono ne bi bilo viđen, ili vlasniku nekretnine koji se smatra vlasnikom nekretnine i svega što je na njoj.⁶ U starijem dobu blago se smatralo akcesijom stvari (*accessio*) u kojoj je nađeno, pa je u cjelini pripadalo vlasniku glavne stvari, to jest zgrade ili zemljišta, jer je po rimskom pravu pojam blaga bio vezan za nalaz u nekretninama a ne i za eventualni nalaz novca ili dragocjenosti u pokretnim stvarima. U slučaju pokretnih stvari, nalaz blaga pripada isključivo vlasniku pokretne stvari.⁷ Pored toga, blagom se smatraju stvari koje su se nalazile na brodu koji je potopljen. Brod može potonuti zbog prirodnih (oluja) i ljudskih (piratstvo) faktora i bez obzira na koji se faktor odnosi svaka dragocjena

² M. Šarac/Z. Lučić, *Rimsko privatno pravo*, Pravni Fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2006, 120.

³ D. 41.1.33.1 (*Paulus libro trigensimo primo ad edictum*). *Thensaurus est vetus quaedam deposito pecuniae, cuius non exstat memoria ut iam dominum non habeat: sic enim fit eius qui invenerit, quod non alterius sit. Alioquin si quis aliquid vel lucri causa vel metus vel custodiae condiderit sub terra, non est thensaurus; cuius etiam furtum fit.* Prijevod: „Blago je davnašnja ostava nekog novca, o kome niko ništa ne pamti, tako da i nema više vlasnika. Zbog toga će ono pripasti onome ko ga nađe, jer nema drugog vlasnika. Ali drukčije je ako neko zakopa nešto u zemlju zbog toga, što očekuje time neku korist, ili iz straha, ili da bi je sačuvao. To nije blago i ko to uzme učini krađu.“ J. Danilović/O. Stanojević, *Tekstovi iz rimskog prava*, Novinsko-izdavačka ustanova SLUŽBENI LIST SFRJ, Beograd, 1978, 170.

⁴ P. Stein, *Rimsko pravo i Europa – Povijest jedne pravne kulture*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2007, 105.

⁵ Z. Lučić, *Osnove Evropskog privatnog prava*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2017, 85.

⁶ M. Horvat, *Rimsko pravo*, Školska knjiga Zagreb, Zagreb, 1980, 137.

⁷ A. Romac, *Rimsko pravo*, Narodne novine, OOUR za novinsko-izdavačku djelatnost Zagreb i Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 1987, 163.

stvar potopljena u sklopu broda se smatra blagom.⁸ Nalaz blaga se ne smatra okupacijom nego predstavlja poseban oblik originarnog sticanja vlasništva.

Ako neko nešto sakrije u zemlji da bi zaradio, ili zbog straha ili radi čuvanja, to nije blago. To može biti i ukradeno jer je u ovom slučaju vlasnik poznat. Ako se to ne može smatrati blagom, nego se radi o novcu koji je slučajno izgubljen ili ga onaj kome pripada zabunom nije odnio, nema sumnje da to i dalje ostaje vlasništvo onoga kome je dotle pripadalo.⁹ Stvari koje je vlasnik dobrovoljno napustio (*res derelictae*) se treba razlikovati od stvari koje je vlasnik izgubio bez namjere da odustane od njih (bez obzira što je izgubio fizičku kontrolu nad njima). Ako ove namjere nema, onda je stvar samo izgubljena ili zaboravljena i na njoj se ne može steći pravo vlasništva.¹⁰ Vrijedni predmeti nađeni na plažama i obalama kao što su dragocjeno kamenje i nakit postaju vlasništvo osobe koja ih je našla osim kada se utvrdi da ih vlasnik nije želio izgubiti tj. izgubio je samo fizičku kontrolu nad njima.¹¹ Ako je stvar samo izgubljena, vlasništvo na njoj traje i dalje. Nalazač ne može steći na njoj vlasništvo niti može po rimskom pravu tražiti nagradu u obliku nalaznine.¹²

Vlasnik zemlje ili njegov sluga mogu tražiti skriveno blago na svom zemljištu dokle god njihova potraga nije smatrana svetogrđem.¹³ U skladu sa Justinijanovim pravom, ukoliko neka osoba nađe blago koje je zakopano u njegovom zemljištu ili zazidano u njegovu kuću, ono pripada toj osobi tj. nalazaču tog blaga. Također, prema odluci Hadrijana, nalazaču pripada blago koje je on slučajno pronašao u nekom određenom zemljištu ili zemljištu na kojem se nalazi grob (*si quis in sacro aut in religioso loco fortuito casu invenerit* Just. Inst. 2,1,39).¹⁴ Ukoliko osoba slučajno nađe blago na tuđem zemljištu onda se polovina tog blaga daje nalazaču a druga polovina ostaje vlasniku zemljišta.¹⁵ Izuzetak od ovog pravila se odnosi na osobe koje namjerno idu

⁸ I. Babić, „Nalaz skrivenog blaga“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, 56/2010,42-43.

⁹ A. Romac, *Izvori Rimskog prava*, Informator Zagreb, Zagreb, 1973, 137.

¹⁰ D. Stojčević, *Rimsko privatno pravo*, Savremena administracija, Beograd, 1978, 141.

¹¹ G. Mousourakis, *Fundamentals of Roman Private Law*, Springer Berlin, Berlin, 2012, 139.

¹² M. Horvat, 138.

¹³ „Treasure Trove - History and Development“, *Temple Law Quarterly*, 1949, 327.

¹⁴ I. Babić, 39.

¹⁵ Inst. 2.1.39 (*De rerum divisione*). *Thesaurus, quis quis in suo loco invenerit, divis Hadrianus naturalem aequitatem secutus si concessit qui invenerit. at si quis in alieno loco non data ad hoc opera, sed fortuito invenerit, dimidium domino soli concessit. et convenienter, si quis in Caesaris loco invenerit, dimidium inventoris, dimidium inventoris, dimidium Caesaris esse statuit. cui conveniens est, ut, si quis in publico loco vel fiscali invenerit, dimidium ipsius esse dimidium fisci vel civitatis.* Prijevod: „Božanstveni Hadrian, rukovođen načelima prirodne pravičnosti, odredio je da kada neko otkrije blago u svom zemljištu, ono pripada nalazaču... Ali ako bi neko našao blago u tuđem zemljištu, i to slučajno, ne radeći na tome, polovina blaga

tražiti blago na tuđem zemljištu ili ne postupaju sa zabranom prilaska koju je odredio vlasnik zemljišta. Ako osoba na takav način nađe blago onda ono u cjelosti pripada vlasniku zemljišta. Kod nalaza na državnom ili fiskalnom zemljištu nalazač je morao ustupiti stvar državi odnosno fisku jednu polovinu blaga.¹⁶

3. Nalaz blaga u uporednom pravu

Da bih prikazao institut nalaza blaga u različitim pravnim sistemima, odlučio sam da izaberem tri države Europe i tri države koje pripadaju angloameričkim pravnim kulturama. U ovom dijelu rada će se prvo prikazati ovaj institut u europskim državama a zatim u angloameričkim pravnim kulturama.

3.1. Francuska

Rimsko pravo je bilo jedan od izvora mnogih poznatih građanskih kodifikacija. Institut nalaza blaga možemo naći u Francuskom građanskom zakoniku (*Code Civil*) iz 1804. godine. Francuski građanski zakonik se sastoji od tri knjige. Treća knjiga koja nosi naziv „O različitim načinima stjecanja vlasništva“ sastoji se 1570 članova tj. od člana 711 – 2281. Član 716 ovog zakonika se odnosi na institut nalaza blaga. Ako osoba otkrije blago na svojoj zemlji, on postaje vlasnik istog. Ukoliko osoba nađe blago na tuđoj zemlji onda polovina vrijednosti blaga pripada nalazaču a polovina vrijednosti blaga vlasniku zemlje. Pored toga, ovaj član sadrži definiciju blaga.¹⁷ Definicija ovog instituta se nije mijenjala izmjenama građanskog zakonika do danas.

pripada vlasniku tog zemljišta. U skladu s tim, ako neko nađe (blago) u zemlji koja pripada Cezaru, polovina pripada nalazaču, a polovina Cezaru. On je takođe odredio da, u skladu sa tim, ako neko nađe (blago) u zemlji koja pripada gradu ili fisku, polovina će biti nalazačeva a polovina će pripasti fisku ili gradu.“ J. Danilović/O. Stanojević, 170.

¹⁶ A. Romac (1987), 163.

¹⁷ Član 716: „Vlasništvo nad blagom otkrivenom na zemljištu pripada osobi koja je vlasnik tog zemljišta. Ukoliko se blago nađe na zemljištu druge osobe, polovina blaga pripada nalazaču blaga a druga polovina vlasniku zemljišta. Blagom se smatra svaka stvar koja skrivena ili zakopana i nad kojom osoba koja ju je našla ne može dokazati vlasništvo i koja je otkrivena slučajno.“ The French Civil Code (1804.), chromeextension://efaidnbmnmbnibpcjpcglcfindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fwww.fd.ulisboa.pt%2Fwp-content%2Fuploads%2F2014%2F12%2FCodigo-Civil-Frances-French-Civil-Code-english-version.pdf&clen=690545&chunk=true (9. 11. 2022.).

3.2. Holandija

U pozitivnom pravu Holandije, institut nalaza blaga možemo naći i u građanskom zakoniku iz 1994. godine. Ovaj zakonik je podijeljen u deset knjiga. U članu 13 Knjige V možemo naći odredbe o nalazu blaga. Član 13 je regulisao šta se smatra blagom i kako se blago raspoređuje nalazačima. Pored toga, posljednji stav se odnosi na pravo općine u kojoj je blago pronađeno da čuva blago dok se ne utvrdi vlasnik ili postane vlasnik blaga ukoliko se prvobitni vlasnik ne može utvrditi.¹⁸

3.3. Bosna i Hercegovina

Institut nalaza blaga je prisutan i u Bosni i Hercegovini. Austrijski građanski zakonik je sadržavao odredbe koje su se odnosile na nalaz blaga. Kroz članove 395¹⁹ i 398²⁰ je regulisano šta se smatra blagom i situacije ukoliko se nađe blago.

Danas je to regulisano Zakonom o stvarnim pravima (dalje: ZSP FBiH). Nalaz blaga jasno i precizno je određen u samo jednom članu a to je član 125 ZSP FBiH koji nosi istoimeni naziv. Ovaj član se sastoji od sedam stavova koji se odnose na definiciju blaga, način nalaska i iznosa nalaznine.²¹

¹⁸ Knjiga V, član 13, stav 1: „Pronađeno blago pripada u jednakim dijelovima onome koga je otkrio i vlasniku pokretne ili nepokretne stvari u kojoj je pronađeno“, stav 2: „Blago je vrijedna stvar koja je dugo bila sakrivena da zbog toga više nije moguće otkriti ko je vlasnik iste“, i stav 3: „Osoba koja je otkrila blago mora prijaviti svoj nalaz u skladu s članom 5, stavkom 1 koji određuje ako se nalaz ne prijavi ili ako je nepoznato kome blago pripada, općina u kojoj je blago pronađeno može zahtijevati, u skladu s stavom 1 ovog člana da se blago preda na sigurno čuvanje općini dok se ne utvrdi ko je vlasnik predmeta.“ Dutch Civil Code (1994.), <http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook055.htm> (9. 11. 2022.).

¹⁹ Član 395: „Ako se otkriju stvari nepoznatog vlasnika zakopane, uzidane ili inače sakrivene; ima se to javiti na isti način, kao što je naređeno pri nalasku uopće“. Austrijski građanski zakonik. (1811.). Advokat Prnjavorac. https://advokat-prnjavorac.com/zakoni/AUSTRIJSKI_GRADANSKI_ZAKONIK.pdf (17. 11. 2022.).

²⁰ Član 398: „Ako stvari otkrivene sastoje u novcu, nakitu ili inim dragocjenostima, koje su tako dugo ležale sakrivene, da se njihov prijašnji vlasnik više saznati ne može, tad se one zovu blago“ Austrijski građanski zakonik. (1811.) (17. 11. 2022.).

²¹ Član 125 ZSPFBiH – Nalaz blaga

Stav 1: „Blagom se u smislu ovoga zakona smatraju novac, dragocjenosti i druge stvari od vrijednosti koje su bile skrivene tako dugo da se više ne može utvrditi ko im je vlasnik“.

Stav 2: „Nalaznik je dužan uzeti nađeno blago na primjeren način u posjed, a ako se ustanovi da zaista nema vlasnika, postaje vlasništvo jedinice lokalne samouprave na čijoj teritorije je pronađeno“.

Stav 3: „Nalaznik je dužan bez odgode obavijestiti o nađenom blagu nadležno državno tijelo, a do predaje poduzeti nužne mjere za zaštitu blaga“.

Stav 4: „Nalaznik i vlasnik nekretnine u kojoj je nađeno blago imaju pravo na primjerenu

3.4. Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Sjeverne Irske

Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Sjeverne Irske je ovo pitanje regulisalo donošenjem Zakona o blagu (*Treasure Act*) 1996. godine. Implementacija ovog zakona promijenila je pravila običajnog prava koja su bila na snazi još od srednjeg vijeka. Prema ranom engleskom zakonu, sva blaga su pripadala nalazaču osim ako se ne pojavi pravi vlasnik. Međutim, statutom IV Edvarda I (*Edward I*), svako blago nađeno na teritoriji kojom je upravljao kralj vraćalo se Kruni i time osiguravali dodatni prihodi za Krunu.²² Novi zakon zadržava načelo nepovredivosti *ex gratia*²³ isplate koje procjenjuje tijelo zvano Odbor za procjenu blaga (*Treasure Valuation Committee*) te također proširuje listu osoba kojima se može dodijeliti nagrada za nalaz blaga. To uključuje ne samo nalaznika, već i one koji su uključeni u nalaz, korisnika zemljišta na kojem je otkriveno i svakoga tko ima interes za zemljište.²⁴ Njegov je glavni cilj bio zaštititi veći broj nalaza blaga zbog njihove arheološke važnosti racionalizacijom i proširenjem definicije blaga.²⁵ Zakon je zadržao dužnost obavještavanja o nalazu blaga okružnom istražitelju za okrug u kojem je blago pronađeno, pojednostavio je istražni postupak i po prvi put dao zemljoposjednicima pravo da budu obaviješteni o blagu

nagradu, koja ne može biti manja od nagrade kakva bi bila za nađenu tuđu stvar ni veća od vrijednosti nađenoga blaga, a imaju pravo i na naknadu nužnih troškova“.

Stav 5: „Jedna polovina nagrade iz stava 3 ovog člana pripada nalazniku, a druga vlasniku nekretnine, ali onaj koji je pokušao zatajiti nalaz blaga, nema pravo na nagradu“.

Stav 6: „Jedinica lokalne samouprave se može osloboditi svoje obaveze davanja nalaznine, odnosno nagrade i naknade troškova za blago tako da se odrekne stvari, te da nalazniku i vlasniku nekretnine preda blago u samostalni suposjed, u kojem će se slučaju na odgovarajući način primjenjivati odredbe ovoga zakona o predaji stvari nalazniku i o sticanju vlasništva na nađenoj stvari“.

Stav 7: „Odredbe o pravu vlasnika nekretnine na nagradu na odgovarajući se način primjenjuju i na nosioca prava građenja, ako je blago nađeno u zgradi koja je izgrađena na pravu građenja ili njime odvojena od zemljišta.“ Zakon o stvarnim pravima Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine Federacije BiH br. 66/13 i 100/13.

²² W. L. Burdick, *The Principles of roman law and their relations to modern law*, The Lawbook Exchange, Clark, New Jersey, 2012, 335-336.

²³ *Ex gratia* isplata je iznos novca koji bi pronalazač blaga primio od ovlaštene osobe ili tijela, u ovom slučaju Odbor za procjenu blaga, kao otplatu kada pronađe blago. Ova vrsta isplate se danas najviše koristi u radnim odnosima. Ona predstavlja iznos novca koji bi osoba primila od poslodavca kao otplatu kada napusti posao. Takva je isplata veća od prava na plaću prema ugovoru o radu, pa, na primjer, ne uključuje vaš otkaz ili regres. Isplata *ex gratia* obično predstavlja znak „dobre volje“ bez ikakve obaveze poslodavca da to plati. Opširnije o *ex gratia* isplati na <https://landaulaw.co.uk/what-is-an-ex-gratia-payment/> (9. 11. 2022.).

²⁴ J. Carleton, „Protecting the National Heritage: The Implications of the British Treasure Act 1996“, *International Journal of Cultural Property* 6, 2/1996, 343-344.

²⁵ E. M. Paintin, „Review of the Treasure Act“, *Art Antiquity and Law* 6, 4/2001, 353.

pronađenom na njihovoj zemlji i da budu uzeti u obzir za dio nagrade koji se isplaćuje samo pronalazačima.²⁶ Škotsko pravo se dosta razlikovalo u ovoj materiji. Sa stupanjem na snagu ovog zakona, Englesko pravo se približilo Škotskom u pogledu definiranja blaga u smislu prirode onoga što je pronađeno i okolnosti pod kojima je pronađeno.²⁷ Sam zakon daje samo skeletni nacrt zakona o blagu, a bitne procedure i praksa sadržani su u kodeksu prakse koje je donio državni tajnik za medije u kulturi i sportu.²⁸ Ovaj zakon se sastoji od od pet poglavlja od kojih svako ima nekoliko potpoglavlja. S obzirom na gore navedeno, najznačajnija su Poglavlje I²⁹ i Poglavlje II³⁰.

²⁶ E. M. Paintin, „The Criminal Offence under the Treasure Act“, *Art Antiquity and Law* 6, 2/2001, 102.

²⁷ D. L. C. Miller/A. Sheridan, „Treasure Trove in Scots Law“, *Art Antiquity and Law* 1, 4/1996, 404.

²⁸ A. G. Guest, „Treasure Found on Consecrated Ground“, *Ecclesiastical Law Journal* 20, 2/2018, 186.

²⁹ Poglavlje I, član 1: „Blago je (a) svaki predmet star najmanje 300 godina kada je pronađen, a koji (i) nije kovanica, ali ima metalni udio od kojih je najmanje 10% plemenitog metala; (ii) kada je pronađen, jedan je od najmanje dva novčića u istom nalazu koji su u to vrijeme stari najmanje 300 godina i imaju taj postotak plemenitih metala; ili (iii) kada je pronađen, jedan je od najmanje deset kovanica u istom nalazu koji su u to vrijeme stari najmanje 300 godina; (b) svaki predmet star najmanje 200 godina kada je pronađen, a koji pripada klasi određenoj u ovom članu, (c) svaki predmet koji se smatra riznicom blaga, (d) svaki predmet koji je, kada je pronađen, dio istog nalaza kao (i) predmet unutar stavova (a), (b) ili (c) pronađen u isto vrijeme ili ranije; ili (ii) ranije pronađeni predmet koji bi bio unutar stavova (a) ili (b) da je pronađen u isto vrijeme“.

Član 2: „Blago ne uključuje predmete koji su (a) neobrađeni prirodni predmeti, ili (b) minerali koji su izvađeni iz prirodnog ležišta ili koji pripadaju klasi označenoj u ovom članu.“ *Treasure Act* (1996.), <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/24/contents> (12. 11. 2022.)

³⁰ Poglavlje II, koje nosi naziv vlasništvo nad blagom sastoji se od tri potpoglavlja.

Član 1: „Kada se blago pronađe, ono se dodjeljuje, podložno prethodnim interesima i pravima (a) nalazaču, ako postoji; (b) inače, Kruni“.

Član 2: „Prethodni interesi i prava su sva ona koja proizlaze iz (a) održanosti kada je blago ostavljeno na mjestu gdje je pronađeno, ili (b) ako je blago premješteno prije nego što je pronađeno, zadržano je kada je ostavljeno gdje je bilo prije premještanja“.

Član 3: „Ako bi blago predstavljalo riznicu sa blagom bilo da je pronađeno prije početka kako je navedeno u ovom potpoglavlju, ni kruna ni bilo koji nalazač nemaju nikakvog interesa ili prava nad njim osim u skladu s ovim Zakonom“.

Član 4: „Ovo potpoglavlje se primjenjuje (a) bez obzira na prirodu mjesta gdje je blago pronađeno, i (b) bez obzira na okolnosti u kojima je ostavljeno (uključujući gubitak ili ostavljanje bez namjere povratka).“ *Treasure Act* (1996.), (12. 11. 2022.)

3.5. Sjedinjene Američke Države

U Sjedinjenim Američkim Državama ovaj institut i njegove zakonske odredbe se razlikuju od države do države. Zakon o zaštiti arheoloških resursa (*The Archaeological Resources Protection Act*) iz 1979. godine određuje da svi arheološki resursi pronađeni na zemljištu koje pripada državi pripadaju istoj. Ovaj Zakon je proširen na sve stvari starije od 100 godina. Različitost u okviru državnih zakona ogleda se u odluci šta se smatra blagom. U najvećem broju državnih zakona blagom se smatra zlatni, srebrni i papirnati novac. U ostalim državnim zakonima je propisano da je blago svaka vrsta kovanog novca ili žetona bez obzira vrstu metala na osnovu kojeg je izrađen.³¹ Pored toga, autorica Lorrie D. Northey u svom radu navodi da „Nalazi mogu biti predmeti koje je izradio ili modifikovao čovjek, kao što su alati, košare, keramika, nakit, slike na stijenama ili mogu biti drugi fizički dokazi prošlih ljudskih aktivnosti kao što su otpad od hrane, ognjišta, peći, jame za skladištenje, ostaci konstrukcija te jame ili kanali za navodnjavanje.“³² Ovaj Zakon preko trideset godina kontroliše arheološke iskopine na federalnoj i indijanskoj zemlji. Kulturološki i arheološki nalazi iskopani na teritoriji Sjeverne Amerike uključuju vjerske, duhovne, historijske, naučne i umjetničke komponente kulture Indijanaca.³³ Zakon sadrži odredbe koje zahtijevaju profesionalne kvalifikacije kako bi se osigurale dozvole za iskopavanje, utvrđuju krivične i građanske kazne za djela kao što je pljačka arheoloških nalazišta. Pored toga, Zakon određuje da se organizuje skladištenje iskopanih predmeta i zbirki u sklopu odgovarajućih institucija za skladištenje.³⁴ Prema ovom Zakonu, svaki pojedinac ili organizacija koji želi iskopati bilo koju arheološku stvar na javnim ili indijanskim teritorijama mora dobiti službeno odobrenje of federalnog upravitelja zemljišta.³⁵ Ukoliko sud donese osuđujuću presudu, okrivljeni se podvrgava novčanoj kazni, kazni zatvora i povrata oduzetih arheoloških predmeta i opreme te oduzimanjem vozila povezanih sa ovim krivičnim djelom.³⁶

³¹ Treasure Trove United States, <https://www.vice.com/en/article/3azyx8/who-keeps-buried-treasure-found> (13. 11. 2022.)

³² L. D. Northey, „The Archaeological Resources Protection Act of 1979: Protecting Prehistory for the Future“, *Harvard Environmental Law Review* 6, 1/1982, 63.

³³ J. Benderson, „The Archaeological Resources Protection Act and the Native American Graves Protection and Repatriation Act“, *United States Attorneys' Bulletin* 58, 4/2010, 74.

³⁴ R. M. Siedemann, „The Reason behind the Rules: The Archaeological Resources Protection Act of 1979 and Scientific Study“, *Boston University Journal of Science & Technology Law* 13, 2/2007, 195.

³⁵ R. H. Roseberg, „Federal Protection for Archaeological Resources“, *Arizona Law Review* 22, 3/1980, 716.

³⁶ R. Iraola, „The Archaeological Resources Protection Act - Twenty Five Years Later“, *Duquesne Law Review* 42, 2/2004, 224.

Zakon o zaštiti arheoloških resursa je federalni zakon koji se odnosi na svih pedeset država. U sklopu odjeljka 470 se nalazi dvanaest pododjeljaka.³⁷ Stoga je važno da se u radu prikaže nekoliko tih pododjeljaka. Da se ne bi navodio čitav zakon, obrada pododjeljaka bb i cc je dovoljna za razumijevanje i značaj istog. Pododjeljak bb odjeljka 470 nosi naziv definicije. U okviru ovog pododjeljka obrađena su dva stava tj. stav 1³⁸ i stav 4³⁹. U okviru cc odjeljka 470 važno je spomenuti stav 1⁴⁰, stav 3⁴¹ i stav 6⁴².

³⁷ Svaki pododjeljak je napisan sa dva ista slova pored odjeljka. Kao primjer možemo navesti Odjeljak 470aa (Section 470aa). Primjedba autora.

³⁸ Stav 1: „Izraz „arheološki resurs“ označava sve materijalne ostatke prošlih ljudskih života ili aktivnosti koje su od arheološkog interesa, kako je utvrđeno prema jedinstvenim propisima objavljenim u skladu s ovim poglavljem. Takvi propisi koji sadrže takvu odredbu uključuju, ali nisu ograničeni na: keramiku, košare, boce, oružje, projektele za oružje, alate, građevine ili dijelove građevina, jamske kuće, slike na stijenama, rezbarije na stijenama, grobove, materijale ljudskog skeleta, ili bilo koji dio ili komad bilo kojeg od prethodno navedenih predmeta. Nefosilizirani i fosilizirani paleontološki primjerci, ili bilo koji njihov dio, neće se smatrati arheološkim resursima, prema propisima iz ovog stava, osim ako su pronađeni u arheološkom kontekstu. Niti jedan predmet se prema propisima iz ovog stava ne smatra arheološkim resursom osim ako je star najmanje 100 godina“. *The Archaeological Resources Protection Act* (1979.) <chrome-extension://efaidnbmninnkpcjpcglclefindmkaj/https://www.govinfo.gov/content/pkg/COMPS-1707/pdf/COMPS-1707.pdf> (14. 11. 2022.)

³⁹ Stav 4: „Izraz „indijanska zemlja“ znači zemlja indijanskih plemena ili Indijanaca, koje su im u povjerenju dale Sjedinjene Američke Države ili podliježu otuđenju koje su nametnule Sjedinjene Američke Države, osim za bilo kakve interese koji se nalaze pod zemljom u parcelama koje nisu u vlasništvu ili pod kontrolom od strane indijanskog plemena ili Indijanaca. *The Archaeological Resources Protection Act* (1979.) (14. 11. 2022.)

⁴⁰ Stav 1: „Svaka osoba može podnijeti zahtjev federalnom upravitelju zemljišta za dozvolu za iskopavanje ili uklanjanje bilo kojeg arheološkog resursa koji se nalazi na javnim ili indijanskim zemljištima i za obavljanje aktivnosti povezanih s takvim iskopavanjem ili uklanjanjem. Zahtjev je dužan, prema jedinstvenim propisima prema ovom pododjeljku, sadržavati informacije koje federalni upravitelj zemljišta smatra potrebnima, uključujući podatke o vremenu, opsegu, mjestu i specifičnoj svrsi predloženog posla“. *The Archaeological Resources Protection Act* (1979.) (14. 11. 2022.)

⁴¹ Stav 3: „Ako dozvola izdana u skladu s ovim pododjeljkom može dovesti do nanošenja štete ili uništenja bilo kojeg vjerskog ili kulturnog mjesta, kako odredi federalni upravitelj zemljišta, prije izdavanja takve dozvole, federalni upravitelj zemljišta će obavijestiti svako indijansko pleme koje bi to mjesto moglo smatrati ima vjersku ili kulturnu važnost“. *The Archaeological Resources Protection Act* (1979.) (14. 11. 2022.)

⁴² Stav 6: „Federalni upravitelj zemljišta može suspendovati svaku dozvolu izdanu prema ovom pododjeljku nakon što utvrdi da je ovlaštenik prekršio bilo koju odredbu stavova 1, 2 i 3 ili pododjeljka ee odjeljka 470. Svaku takvu dozvolu federalni upravitelj zemljišta može opozvati nakon procjene građanske kazne prema pododjeljku ff ovog naslova protiv dozvole ili nakon osude ovlaštenika prema pododjeljku ee ovog odjeljka“ *The Archaeological Resources Protection Act* (1979.) (14. 11. 2022.)

3.6. Kanada

Kao i Sjedinjene Američke Države, Kanada ima svoje starosjedioce tzv. Mikma pleme (*Mikmaq*). Svako iskopavanje koje sadrži predmete povezane sa ovim plemenom se obustavlja. Međutim, ovo pleme nije imalo veze sa bilo kakvim dragocjenostima ili pokretnim stvarima koje se mogu nazivati blagom.⁴³ Nalaz blaga u Kanadi je regulisan sa dva zakona. Prvi je Zakon o nalazu skrivenog blaga (*Treasure Trove Act*) iz 1989. godine i drugi je Zakon o blagu Oak Ajlanda (*Oak Island Treasure Act*) iz 2010. godine.

Zakon o nalazu skrivenog blaga je izglasan i usvojen 1989. godine. Sastoji se od 11 članova kojima je regulisan svaki aspekt nalaza blaga na teritoriji Kanade. Originalni tekst Zakona je na engleskom jeziku dok će u radu biti prisutna prevedena verzija članova. U članu 1 i 2 definisani su naslov ovog Zakona i značenje pojma ministar koji će se u zakonu odnositi na ministra Ministarstva za rudnike i energiju.⁴⁴ S obzirom da cilj rada nije predstaviti i navesti cjelokupan Zakon, mogu se navesti nekoliko članova. Odredbe koje se odnose na licencu i dobijanje iste su sadržane u članovima 3⁴⁵, 4⁴⁶, i 5⁴⁷ Pored toga, Zakon je regulisao u članovima 6⁴⁸ i 7⁴⁹ povrat blaga i naknadu. Pravo ulaska i pretrage zemlje, bilo da se radi o zemlji koja je u vlasništvu krune ili

⁴³ Opširnije o Mikma plemenu na <https://www.britannica.com/topic/Mikmaq> (14. 11. 2022.)

⁴⁴ Danas je to Ministarstvo prirodnih resursa. Primjedba autora.

⁴⁵ Član 3: „Guverner u Vijeću može s vremena na vrijeme, licencom koju daje ministar, dati bilo kojoj osobi pravo traženja dragog kamenja ili metala u bilo kojem dijelu Kanade navedenom u dozvoli za drago kamenje ili metale u stanju različitom od njihovog prirodnog stanja te da ga povрати i zadrži nakon isplate ministru naknade po stopi koju guverner u Vijeću može propisati“ *Treasure Trove Act* (1989.), <https://www.canlii.org/en/ns/laws/stat/rsns-1989-c-477/latest/rsns-1989-c-477.html> (15. 11. 2022.)

⁴⁶ Član 4, stav 1: „Guverner u Vijeću može propisati uslove i odredbe svake takve licence“. Stav 2: „Nakon što se uvjeri da je korisnik licence prekršio ili nije izvršio te odredbe ili uslove ili bilo koji od njih, guverner u Vijeću može otkazati licencu“. *Treasure Trove Act* (1989.), (15. 11. 2022.)

⁴⁷ Član 5: „Licenca ne smije prenijeti niti dodijeliti bez pismenog dopuštenja ministra“ *Treasure Trove Act* (1989.), (15. 11. 2022.)

⁴⁸ Član 6: „Kada bilo koja osoba, bilo da ima dozvolu izdanu na temelju ovoga Zakona ili ne, otkrije ili povрати dragocjeno kamenje ili metal u stanju različitom od njihovog prirodnog stanja ili bilo kakvo blago ili riznicu sa blagom, dužna je odmah sastaviti pismeni izvještaj, ovjeriti ga i poslati ministru. U tom izvještaju navode se potpuni podaci o otkrivenim ili pronađenim predmetima, blagu ili riznici sa blagom, mjesto pronalaska i mjesto na kojem ministar ili neka ovlaštena osoba u ime ministra može pregledati navedene predmete“. *Treasure Trove Act* (1989.), (15. 11. 2022.)

⁴⁹ Član 7: „Ministar može nakon isplate autorske naknade po stopi propisanom licencom potvrditi nositelju licence pravo da za vlastitu upotrebu i korist zadrži plemenite metale ili kamenje u stanju različitom od njihovog prirodnog stanja i svako blago ili riznicu sa blagom koje je on otkrio i pronašao unutar područja koje pokriva njegova licenca“. *Treasure Trove Act* (1989.), (15. 11. 2022.)

privatnom vlasništvu, regulisano je u članovima 8⁵⁰ i 9⁵¹ ovog Zakona.

Drugi zakon koji se koristi na teritoriji Kanade je Zakon o blagu Oak Ajlenda iz 2010. godine. Suština zakona je veoma slična Zakonu o skrivenom blagu. Jedna od ključnih razlika je što se ovaj zakon primjenjuje na samo jedan specifičan otok tj. Oak Ajlend na području pokrajine Nove Škotske (*Nova Scotia*). Zakon se sastoji od 17 članova i stupio je na snagu u januaru 2011. godine. S obzirom da je većina članova ista kao i u prethodnom zakonu, u sklopu ovog rada biti će predstavljeni samo neki članovi koji se odnose na Oak Ajlend. To su članovi 1 (regulisanje naziva zakona)⁵², 3⁵³, članovi koji regulišu pitanje licence tj. 4⁵⁴, 5⁵⁵, 6⁵⁶, 7⁵⁷ i 8 (izvještaj)⁵⁸.

⁵⁰ Član 8: „Nositelj licence izdane na temelju ovoga Zakona može u skladu s uslovima i odredbama svoje licence ulaziti i pretraživati zemlju u posjedu Krune na onom području koje je obuhvaćeno licencom“. *Treasure Trove Act* (1989.), (15. 11. 2022.)

⁵¹ Član 9: „Nijedan nositelj licence ne smije ulaziti niti pretraživati privatno zemljište osim uz saglasnost vlasnika, zakupca ili stanara ili uz posebnu dozvolu ministra“. *Treasure Trove Act* (1989.), (15. 11. 2022.)

⁵² Član 1 stav 1: „Licenca znači dozvola izdana u skladu sa ovim Zakonom“.

Stav 2: „Ministar znači ministar prirodnih resursa“.

Stav 3: „Oak Ajlend predstavlja otok u zaljevu Mahoun (*Mahone Bay*) u okrugu Lunenberg i ne uključuje nasip koji vodi do otoka.“

Stav 4: „Blago znači drago kamenje ili metale u stanju različitom od njegovog prirodnog stanja“. *Oak Island Treasure Act* (2010.), https://nslegislature.ca/legc/bills/61st_2nd/3rd_read/b081.htm (16. 11. 2022.)

⁵³ Član 3 stav 1: „Opći nadzor i upravljanje ovim zakonom ima ministar“.

Stav 2: Ministar može povremeno odrediti osobu koja će djelovati u ime ministra“. *Oak Island Treasure Act* (2010.) (16. 11. 2022.)

⁵⁴ Član 4 stav 1: „Ministar može povremeno izdati dozvolu bilo kojoj osobi dajući joj pravo na cijelom ili bilo kojem dijelu Oak Ajlenda, kako je navedeno u dozvoli, da traži blago te da povрати i zadrži isto uz isplatu ministru naknade po stopi koju ministar može propisati“.

Stav 2: „Ministar ne može izdati novu licencu za bilo koji dio Oak Ajlenda dok za taj dio postoji dozvola, osim dosadašnjem nositelju dozvole za taj dio“.

Stav 3: „Ministar može propisati uslove za izdavanje dozvole“. *Oak Island Treasure Act* (2010.) (16. 11. 2022.)

⁵⁵ Član 5: „Ministar može obnoviti licencu prije njezina isteka, pod uslovima koje odredi ministar“. *Oak Island Treasure Act* (2010.) (16. 11. 2022.)

⁵⁶ Član 6: „Nakon što se uvjeri da je nositelj dozvole prekršio ili nije ispunio bilo koji uslov iz licence, ministar može oduzeti dozvolu“. *Oak Island Treasure Act* (2010.) (16. 11. 2022.)

⁵⁷ Član 7: „Nijedna licenca ne može se prenijeti ili dodijeliti bez pismenog dopuštenja ministra“. *Oak Island Treasure Act* (2010.) (16. 11. 2022.)

⁵⁸ Član 8: „Kad bilo koja osoba, bez obzira na to je li nositelj dozvole izdane na temelju ovoga Zakona ili ne, otkrije ili povрати bilo kakvo blago na Oak Ajlendu, ta osoba će odmah podnijeti pismeni izvještaj, ovjeriti i poslati ministru. U izvještaju će se navesti pojedinosti o (a) otkrivenom ili vraćenom blagu, (b) mjestu otkrića i (c) mjestu gdje ministar ili neka druga osoba u njegovo ime pogledati blago“. *Oak Island Treasure Act* (2010.) (16. 11. 2022.)

4. Sličnosti i razlike

Rimsko pravo je poznavalo i obrazložilo šta se smatra nalazom blaga. Rješenja sadržana u rimskom pravu su bila izvor i institut nalaza blaga se recipirao u njegovom izvornom obliku u mnoge europske građanske kodifikacije. Svaka država ga je oblikovala po vlastitoj potrebi ali je suština ostala ista. Države koje su svoje građanske zakonike najviše bazirale na rimskom pravu su Francuska i Holandija. Ovaj institut su preuzele iz rimskog prava i uvrstile u svoje građanske zakonike. Pored Francuske i Holandije, možemo vidjeti da je institut nalaza blaga u Bosni i Hercegovini zastupljen kako kroz određeni historijski period tako i danas. Rješenja koja su navedena u članu 125. ZSP FBiH su i više nego dovoljna s obzirom da institut nije dovoljno prisutan i zastupljen u pravnoj praksi Bosne i Hercegovine. Temeljna razlika u odnosu na prikazana rješenja iz država Europe je što antičko rimsko pravo nije poznavalo nagradu u obliku nalaznine. Takav oblik nagrade se prvenstveno nalazio u građanskim zakonima a kasnije i zakonima koje su donosile navedene države. Ključna razlika između rješenja iz antičkog rimskog prava i zakonskih tekstova u angloameričkim pravnim kulturama je da u antičkom rimskom pravu ne treba nikakva vrsta posebne licence da bi se kopalo na nekom zemljištu. Svi predstavljeni zakoni imaju jednu posebnu zajedničku karakteristiku a to je podnošenje zahtjeva za izdavanje posebne licence nadležnom organu. Pored toga, Sjedinjene Američke Države imaju posebna pravila ukoliko se radi o indijanskoj zemlji. Ujedinjeno Kraljevstvo ima dosta općenitiji zakon u odnosu na ostale dvije države. Kanada ima čak dva zakona koji se odnose na ovaj institut. Drugi zakon na snazi u Kanadi se odnosi samo na jedan otok u zaljevu Mahon u Novoj Škotskoj. Kao što je ranije navedeno, iako predstavljaju starosjedioce u Kanadi, Mikma pleme nema veze sa blagom. Stoga, zakoni u Kanadi ne sadržavaju odredbe koje se odnose na njihove predmete. Definicija tj. šta se smatra blagom je vrlo detaljno objašnjena u svakom od navedenih zakona i nema velikih sličnosti sa definicijom blaga u antičkom rimskom pravu. Kao i ranije europske kodifikacije i trenutni zakonski tekstovi, zakoni koji su na snazi u angloameričkim pravnim kulturama sadrže odredbe koje se odnose na nagradu u obliku nalaznine.

5. Zaključak

Ovim radom prikazan je institut nalaza blaga u antičkom rimskom i komparativnom pravu. Nalaz blaga predstavlja dio stvarnog prava i smatra se originarnim načinom sticanja vlasništva. Rimsko pravo je sadržavalo ovaj institut te se on primjenjuje i danas. Kroz historiju većina građanskih zakonika

je također sadržavala ovaj institut. Ovaj rad prikazuje nalaz blaga u tri države Europe tj. Francuskoj, Holandiji i Bosni i Hercegovini. U okviru angloameričkih pravnih kultura tj. kultura baziranih na običajnom pravu ovaj institut je uređen drugačije. Svaka od navedenih država ima poseban zakon koji se odnosi na ovo pitanje dok Kanada ima čak dva zakona. Zajednička karakteristika svih zakona iz ove pravne kulture je što svaki određuje uslove za dobijanje posebne licence za iskopavanje i nalaz blaga. Također, ovim zakonima su predviđene definicije šta se smatra blagom i način sticanja istog. Imajući u vidu prikazane zakonske tekstove iz angloameričkih pravnih kultura možemo vidjeti jasnu distinkciju i sadržaj drugačijeg regulisanja jednog pravog instituta u odnosu na navedene države europske pravne kulture a pogotovo na antičko rimsko pravo.

INSTITUTE OF TREASURE TROVE IN ROMAN AND COMPARATIVE LAW

Summary

The aim of this paper is to present the institute of treasure trove throughout history by analyzing solutions from Roman law and throughout the presentation in legal texts in European and Anglo-American legal cultures. After the introduction, first part of this paper contains explanation of institute of treasure trove within the solution of Roman law. In addition, this paper presents the institute of treasure trove in legal texts in France, Netherlands and Bosnia and Herzegovina. Second part of this paper contains historical review and explanation of acts in Anglo-American legal cultures, in particular in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, the United States of America and Canada. The dogmatic-normative method in the analysis of solutions and legal texts, the historical method in the presentation of the institute throughout history and the comparative method in the comparison of laws in relation to a different legal system were used in writing this paper.

Key words: treasure trove, original acquisition of ownership, treasure trove in Roman law, treasure trove in Anglo-American legal cultures, special licence.